

VLAAMSCH PROGRAMMA, Het, een in 1906 door het Algemeen-Nederlands Verbond, afdeling Antwerpen, uitgegeven boek, met als ondertitel: "Verslag over de Vlaamsche grieven en hun herstel, uitgebracht door August Bossaerts, Frans van Laar, Lodewijk Plessers, om de vijftigste verjaaring te herdenken van het instellen van de Vlaamsche Commissie (27 juni 1856)".

Dit werk behoort samen met de brochure *De Vlamingen onder de nieuwe regeering* (1910) tot de belangrijkste stukken waarnaar de V.B. zich vlak voor de Eerste Wereldoorlog richtte. Achtereenvolgens werden besproken de kwestie van de tweede taal in het lager onderwijs (aan de orde door de maatregelen van minister **Frans Schollaert**, 1899), het middelbaar, het hoger en het technisch onderwijs, het bestuur, de douanediens, het probleem van de Kempense steenkoolmijnen, het rechts-, krijgs- en zeewezen, en ten slotte de **diplomatie**. Het was een staalkaart van de voornaamste grieven op een ogenblik dat belangrijke maatregelen voor het vrij middelbaar onderwijs van de pasbenoemde aartsbisschop Mgr. **Désiré Mercier** verwacht werden en dat de vernederlandsing van de Gentse universiteit als Vlaamse eis harder werd.

Het Vlaamsch Programma, een goede synthese met een sterke statistische onderbouw (die aan de methodes van **Lodewijk de Raet** herinnerden) en in een taal die bewust afstand nam van de moraliserende preektoon, legde de klemtoon op nieuwe verschijnselen, zoals bijvoorbeeld de Kempense mijnen en de volkspedagogische aspecten van het onderwijs. Het legde sterk de nadruk op de 'anti-

ationale' positie van het leger. "Men kan zich bij dit alles afvragen hoe het komt, dat bij al dat streven naar 'rechtserkenning' wij niet sneller vooruitgaan." Het programma, dat in de eerste plaats een aansporing was tot grotere eenheid in het Vlaamse kamp, heeft ongetwijfeld in de volgende maanden en jaren radicaliserend gewerkt.

LITERATUUR: F. Daumont, *Le mouvement flamand en Belgique*, 1911; – H.J. Elias, *Geschiedenis van de Vlaamse Gedachte*, IV, 1965.

ROMAIN VANLANDSCHOOT*